

KS. WACŁAW SCHENK

LITURGICZNY KULT ŚW. STANISŁAWA BISKUPA W POLSCE

Kult św. Stanisława Biskupa powstał w Krakowie. Tam przechowuje się jego śmiertelne szczątki, tam napisano jego żywoty, notowano zdziałane cuda i starano się o jego kanonizację. W Krakowie dnia 8 maja 1254 r. zebrali się przedstawiciele całej Polski, by uczcić swojego świętego Patrona, którego papież Innocenty IV dnia 8 września 1253 r. w kościele franciszkańskim w Asyżu zaliczył w poczet Świętych. Z Krakowa kult św. Stanisława rozszerzył się na wszystkie dzielnice ówczesnej Polski, na sąsiednie Czechy i Węgry i dotarł nawet do austriackiego klasztoru St. Florian oraz — choć tylko na kilkanaście lat XIII wieku — do bazyliki św. Piotra i kaplicy papieskiej w Rzymie.

Formy kultu liturgicznego św. Stanisława w Polsce są dotąd niewystarczająco opracowane. Henryk Kowalewicz opublikował sekwencje mszalne oraz — po raz pierwszy w niniejszym tomie — hymny i rymowane oficjum¹. Ks. Stanisław Dziwisz zebrał materiały na temat jego kultu w Krakowie (dotąd nie opublikowane). Najwięcej wiadomości posiadamy o kulcie liturgicznym naszego Świętego na Śląsku², dlatego przytoczone poniżej teksty liturgiczne pochodzą przeważnie ze źródeł śląskich.

1. ŚWIĘTA KU CZCI ŚW. STANISŁAWA

Dies natalis (8 maja)

Główną uroczystością każdego świętego w Kościele katolickim bywa jego dzień śmierci (*dies obitus*), zwany *dies natalis* (*ad vitam aeternam*) albo *natalitium*. Nieraz jednak odstępowano od tej zasady, zwłaszcza gdy

¹ Por. wyżej s. 221 nn.

² W. Schenk, *Kult liturgiczny św. Stanisława Biskupa na Śląsku w świetle średniowiecznych rękopisów liturgicznych*, Lublin 1959.

okres liturgiczny przeszkadzał uroczystości, albo gdy w rocznicę zgonu nowego świętego obchodzono już inną uroczystość.

Rocznik kapitulny krakowski oraz kalendarz krakowski z drugiej połowy XIII wieku³, a także inne źródła⁴, podają 11 kwietnia 1079 jako dzień śmierci św. Stanisława, natomiast bulla kanonizacyjna z 17 września 1253 r. ustaliła święto na dzień 8 maja, „quo mortis absolutus uinculo”⁵. Przyczyna rozbieżności między bullą a źródłami polskimi jest dotąd przedmiotem dyskusji⁶; data 8 maja przyjęła się w liturgii w Polsce i w pewnych okresach średniowiecza także w innych krajach (Węgry, Czechy, Morawy, Austria: St. Florian, Trydent)⁷. Najstarsze źródła liturgiczne zawierające święto majowe pochodzą ze Śląska⁸. W średnich wiekach było ono obchodzone we wszystkich diecezjach polskich, poza kamieńską⁹, i to jako święto nakazane (*festum fori*)¹⁰, wolne od pracy fizycznej, nauki szkolnej i rozpraw sądowych¹¹. Dlatego zaliczano je do wyższych świąt, a w Krakowie i Wrocławiu do najwyższych, określonych w kodeksach śląskich od początku XV w. jako *festum triplex*¹².

W śląskich kalendarzach zakonnych: cystersów, dominikanów, au-

³ MPH II s. 795, 919; por. J. Dąbrowski, *Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480)*, Wrocław 1964, s. 51.

⁴ Zestawił je S. Bełch: *Święty Stanisław Biskup-Męczennik, Patron Polaków*, Londyn 1977, s. 653.

⁵ KodKKr I 38; Vita maior (MPH IV) s. 437; Długosz, *Vita*, s. 142.

⁶ Najbardziej przekonuje teza, że 11 kwietnia przypada zwykle w okresie wielkopostnym i z tego powodu nie nadaje się do uroczystego obchodu święta (F. Buczys, W. Schenk), że lud już przedtem nawykł do tego dnia, jako do odpustu św. Michała, patrona starej świątyni, w której św. Stanisław poniósł śmierć. Poza tym dzień ten wypadł w okresie ulubionym przez Słowian dla świąt wiosennych (J. Zathay). Jako analogię można przytoczyć fakt, że również pamięć o męczennikach sandomierskich (1260) nie była obchodzona 2 lutego, tj. w dniu ich śmierci, ale 13 maja, zaś po roku 1360 — z powodu bliskiego i licznie uczęszczanego odpustu Stanisławowego w Krakowie — 2 czerwca; por.: MPH III s. 73—75; MPVat III s. 374 (nr 393).

⁷ W. Schenk, *Kult liturgiczny św. Stanisława*, s. 32—33.

⁸ BUWr I F 411: graduał cysterski z ok. 1260 r.; I F 412: graduał cysterski z drugiej poł. XIII w.; MPH s. n. 9/1: Kalendarz benedyktyńsko-premonstratenski (po r. 1267). W rękopisach sprzed r. 1253 uzupełniono brakujące pierwotnie święto 8 maja; por. W. Schenk, *Kult liturgiczny św. Stanisława*, s. 34.

⁹ *Chronologia polska*. Praca zbiorowa pod red. B. Włodarskiego, Warszawa 1957, s. 257 (wykaz); z kalendarzy zakonnych uwzględnia tylko cysterski, franciszkański i krzyżacki.

¹⁰ Tylko w kalendarzu diecezji lubuskiej z ok. 1490 dzień 8 maja jest świętem wewnątrzkościelnym (*festum chori*); zob. *Chronologia polska*, s. 156.

¹¹ Zakazu handlu i targów wydanego przez bpa Nankera w r. 1331 (*Concilia Poloniae*. Ed J. Sawicki, t. 10, Warszawa 1963, s. 356) nie zawsze przestrzegano: urbarz pyskowicki (k. Gliwice) z r. 1534 wymienia jarmark w dniu 8 maja; por. J. Chrzaszcz, *Die Geschichte der Städte Peiskretscham und Tost sowie des Kreises Tost-Gleiwitz*, Peiskretscham 1927, s. 42. W Pyskowicach istnieje kościółek pod wezwaniem św. Stanisława, wzmiankowany w r. 1447.

¹² Nazwy stopni świąt podaje H. Grotenfend: *Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit*. Bd. I, Hannover 1891, s. 60. O pochodzeniu i znaczeniu stopnia *triplex* zob.: W. Schenk, *Kult liturgiczny św. Stanisława*, s. 37—39. Najstarsze źródło śląskie, wymieniające ryt *triplex*, to kalendarz benedyktyński-norbertański z drugiej poł. XIII w. (MPH n. s. 9/1).

gustianów, norbertanów, klarysek dzień 8 maja jest od XIV w. świętem nakazanym. Krzyżacy (kalendarz XIV—XV w.) obchodzili ten dzień tylko wewnątrzkościelnie¹³. Zachowane źródła liturgiczne cysterskich konwentów Wielkopolski i Pomorza wskazują na ociąganie się z recepcją nowego kultu¹⁴, pomimo statutu kapituły generalnej w Cîteaux z r. 1255, nakazującego wszystkim cysterskim klasztorom w Polsce obchodzenie uroczystości majowej św. Stanisława¹⁵.

Sposób obchodu tego święta w katedrze wrocławskiej można odtworzyć na podstawie rękopisu kapituły wrocławskiej, sporządzonego w latach 1386—1505. Zawiera on wskazówki dla zakrystianów katedralnych, w jaki sposób należy spełniać służbę Bożą w ciągu roku liturgicznego¹⁶.

W połowie XV wieku święto 8 maja zaczynało się od odmawiania pierwszych nieszporów po południu poprzedniego dnia. W dzień uroczystości o godzinie szóstej sygnaturka budziła kanoników na jutrznię i chwałbę, które trwały do godziny ósmej. O godzinie dziesiątej odprawiano uroczystą sumę, w czasie której śpiewowi liturgicznemu towarzyszyły organy. Znaczenie uroczystości podnosiło kazanie, które w tym dniu wygłaszali franciszkanie z klasztoru św. Jakuba, oraz procesja; nie wiemy, czy odbywała się ona wewnątrz katedry, czy też udawała się do jednego z kościołów na wyspie tumskiej. W czasie procesji zatrzymywano się (tzw. *statio*) prawdopodobnie przy ołtarzu św. Stanisława w katedrze. Świetność uroczystości podkreślały piękne ornaty koloru złotego oraz nieco później kapy nieszporne koloru czerwonego. Po sumie odprawiano prawdopodobnie jeszcze drugie nieszpory i kompletę, gdyż *modus agendi* zaznacza, iż „quartale post 13-am erit finis horarum”. Przed nabożeństwem świątecznym zakrystianie przynosili ze skarbcza katedralnego drogocenny relikwiarz zawierający cząstkę ramienia Świętego, którą bp Tomasz otrzymał w darze dla katedry wrocławskiej w r. 1254 z okazji uroczystości pokanonizacyjnej w Krakowie. Kanonik wrocławski Jakub Ketscher postarał się w r. 1465 o wykonanie nowego relikwiarza, w którym cząstka św. Stanisława przetrwała aż do naszych czasów. Podczas średniowiecznego nabożeństwa majowego ku czci św. Stanisława wystawiano relikwiarz i podawano go do pocałowania. Kilka razy przed południem rozlegał się z dzwonnicy katedralnej dźwięk dzwonów *S. Clemens* i *Pro pace*, przypominający całemu miastu biskupiemu uroczystość św. Stanisława.

Od wieku XIV kult Biskupa krakowskiego został wyróżniony okta-

¹³ *Chronologia polska*, s. 198.

¹⁴ W. Schenk, *Kult liturgiczny św. Stanisława*, s. 115; *Chronologia polska*, s. 186 (*festum chori*).

¹⁵ *Statuta Capitulum Generalium Ordinis Cisterciensis ab anno 1116 ad annum 1786*. Ed. J. Canivez. T. 2, Louvain 1934, s. 420.

wą i ósmy dzień, tj. 15 maja, był obchodzony nieomal równie uroczysto jak święto główne. Odprawiano sumę, na której śpiewano ogólnie rozpowszechnioną sekwencję mszalną *Jesu Christe rex superne*¹⁷.

Święto majowe ku czci św. Stanisława z rytem *triplex* przetrwało w diecezji wrocławskiej do r. 1662. W pierwszym wtedy potrydenckim *Proprium Wratislaviense* przyjęto praktykę kalendarza rzymskiego, który po raz pierwszy (1594) umieścił polskiego Świętego, ale pod datą 7 V. Tak było do r. 1945. W powojennych rubrycelach ordynariatu wrocławskiego i opolskiego wrócono do ogólnopolskiego zwyczaju, podczas gdy ordynariat gorzowski, obejmujący m. in. także część archidiecezji wrocławskiej, święcił dzień siódmego maja.

Najnowsze *Calendarium Romanum* z r. 1969 przeniosło majowe święto św. Stanisława na dzień 11 kwietnia, uważając go za właściwy *dies natalis* Świętego, „ut refert obituarium Capituli Cracoviensis” (s. 90). Kalendarz diecezji polskich, zatwierdzony przez Kongregację Kultu Bożego dnia 16 X 1974 r., wrócił jednak (chyba z tych samych powodów jak w XIII wieku: przeszkadzający okres Wielkiego Postu) do tradycyjnego obchodu uroczystości głównego Patrona Polski i ośmiu diecezji w dniu 8 maja.

Święto przeniesienia relikwii (27 września)

Poza główną uroczystością, odnoszącą się do upamiętnienia dnia (lub faktu) śmierci Świętego, w średnich wiekach obchodzono często także święto przeniesienia jego relikwii, m. in., w tym celu, by je na innym szacowniejszym miejscu bardziej uczcić. Święto translacji stawało się nieraz główną uroczystością Świętego, zwłaszcza gdy jego *dies natalis* obchodzono w okresie postnym albo zimowym, nie sprzyjającym pielgrzymkom¹⁸.

Po zabójstwie św. Stanisława w r. 1079 pogrzebano w pośpiechu jego zwłoki przy kościele św. Michała. Około dziesięć lat później przeniesiono je do katedry wawelskiej¹⁹. Pierwszym krokiem na drodze do przeprowadzenia kanonizacji było dopiero uroczyste wyniesienie (*elevatio*) relikwii św. Stanisława z grobu pod ziemią do sarkofagu stojącego na posadzce katedry; dokonał tego bp Prandota (1242—1266) kilka lat przed kanonizacją. Ostateczne przeniesienie nastąpiło w czasie uroczystości po-

¹⁶ BKWr III a 13a; *Modus agendi in ecclesia Wratislaviensi et quod est de officio sacristianorum*; wyjątki wydał F. Schubert, *Ex modo agendi in ecclesia Wratislaviensi*, Monasterii 1937.

¹⁷ Por. W. Schenk, *Kult liturgiczny św. Stanisława*, s. 40—42.

¹⁸ Np. święto translacji św. Benedykta dnia 11 lipca, ponieważ dzień śmierci 21 marca „semper in Quadragesima occurrit” (*Calendarium Romanum* 1969, s. 119).

¹⁹ Zdaniem M. Plezi mogło to nastąpić dopiero za rządów bpa Mateusza (1143—1165), po konsekracji nowej katedry w r. 1145; por. Wstęp do: Jakub de Voragine, *Złota Legenda*, Warszawa 1955, s. 532, 727.

kanonizacyjnej w Krakowie dnia 8 maja 1254 r., kiedy wyjęto szczątki św. Stanisława z sarkofagu i umieszczono je na ołtarzu w katedrze wawelskiej²⁰.

Pierwszą wzmiankę o święcie *Translatio s. Stanislai* spotykamy w dokumencie papieskim z 9 lutego 1256 r., w którym Aleksander IV udziela odpustu zwiedzającym katedrę w dniu translacji i w czasie oktawy²¹. O dacie święta 27 września (dzień przed świętem św. Wacława, patrona katedry) dowiadujemy się z kalendarza kapituły krakowskiej, powstałego po r. 1253²². Możliwe, że uroczystość wrześniową obchodzono z początku tylko w katedrze wawelskiej i że dopiero bp Nanker statutem synodalnym z 2 X 1320 r. rozszerzył ją na wszystkie kościoły Krakowa i diecezji²³. W niektórych diecezjach obchodzono ją jako święto nakazane, ale tylko okresowo²⁴. W diecezji wrocławskiej święto Przeniesienia pojawia się dopiero w mszale z lat 1330—1335 (BUWr M 1151). W następnych dziesiątkach lat święto to spotyka się coraz częściej w księgach liturgicznych zarówno katedry wrocławskiej, kościołów kolegiackich i parafialnych, jak i u cystersów i augustianów, natomiast księgi innych zakonów (dominikanów, norbertanów, augustianów, bożogrobców) notują je dopiero od w. XV²⁵.

Według opisu *Modus agendi*²⁶ katedra wrocławska obchodziła Przeniesienie relikwii św. Stanisława w podobny sposób jak święto majowe: rano odprawiano mszę św. o św. św. Kosmie i Damianie według kalendarza rzymskiego. O dziewiątej godzinie sygnaturka wzywała na sumę. *Modus agendi* zaganacza, że w tym dniu śpiewano długą sekwencję, zapewne *Jesu Christe rex superne* i grano na organach. Podczas sumy używano szat liturgicznych koloru białego, do brewiarza zaś — koloru złotego, oraz podawano relikwię św. Stanisława do pocałowania.

Święto wrześniowe ku czci Patrona polskiego przetrwało w diecezji wrocławskiej do 1858 r. Dekretem Kongregacji Obrzędów z 29 IV tegoż

²⁰ Por. W. Schenk, *Kult liturgiczny św. Stanisława*, s. 45—46.

²¹ KodKKr 1, nr 51.

²² MPH II s. 932; por. J. Dąbrowski, *Dawne dziejopisarstwo polskie*, s. 104.

²³ J. Fijałek, *Najstarsze statuty synodalne krakowskie biskupa Nankera z 2 października 1320 r.*, Kraków 1915, s. 24.

²⁴ Kraków: XIV i XV w.; w drukowanych kalendarzach z lat 1484/95 — *festum chori*.

Lwów: 1399 (por. W. Abraham, Jakub Strepa, arcybiskup halicki 1391—1409, Kraków 1908, s. 103).

Płock: XIV w.; w kalendarzu z r. 1520 — *festum chori*.

Wrocław: XIV w. i w kalendarzu z r. 1502 — *festum chori*.

Poznań: kalendarz z r. 1524, 1538.

Gniezno: XIV i XV w.

Lubusz: ok. 1490 — *festum chori*.

²⁵ Zestawienie kodeksów śląskich zob.: W. Schenk, *Kult liturgiczny św. Stanisława*, s. 47—49.

²⁶ Tamże, s. 49; por. wyżej, przypis 16.

roku skreślono z *Proprium Wratislaviense* szereg świąt, między innymi *Translatio s. Stanislai*. W Kalendarzu diecezji polskich z 1974 r. święto wrześnie nie figuruje.

2. FORMULARZE MSZALNE O ŚW. STANISŁAWIE

Pierwszą mszę św. ku czci św. Stanisława odprawił papież Innocenty IV po obrzędzie kanonizacji, zakończonym uroczystym *Te Deum* i modlitwą do Kanonizowanego. Prawdopodobnie istniały już wówczas własne oracje o św. Stanisławie, o których wspomina statut Kapituły generalnej cystersów z r. 1255²⁷. Ułożenie kolekty *Populum tuum* Długosz przypisuje papieżowi Innocentemu IV.

Średniowieczne formularze mszalne na święta Stanisławowe wykazują — zgodnie z przedtrydencką tolerancją wobec tradycji lokalnych — cały szereg odmian, w których tylko oracje oraz sekwencje cechuje względna stałość. Antycypując można stwierdzić, że: (1) pierwsze teksty mszalne — mianowicie trzy własne modlitwy — powstały prawdopodobnie z okazji kanonizacji w r. 1253; (2) część formularzy na 8 V i 27 IX, wzięte z komunału świętych, wykazuje wielką różnorodność, charakterystyczną dla praktyki dowolnego doboru tekstów przed trydencką reformą liturgii; (3) od samego początku kult liturgiczny św. Stanisława wzorowano przy układaniu formularza mszalnego na tekstach o św. Wojciechu, a nie, jak twierdziła D. Borawska i J. Lisowski, na mszy o św. Tomaszu z Canterbury²⁸. Tabelaryczne zestawienie tych formularzy przedstawia się następująco.

Teksty mszalne na 8 maja²⁹

Introitus: *Protexisti me Deus* (z komunału jednego męczennika)

Introitus: *Protexisti me Deus* (z komunału jednego męczennika)

Oratio:

- *Populum tuum, quaesumus Domine, intercedente beato Stanislao glorioso martyre tuo atque pontifice ungue <dextera> tuae virtutis, potenter defende et solem tuae maiestatis irreverberato mentis radio glorianter intueri concede. Per*³⁰.
- *Deus, qui beati Stanislai martyris tui atque potificis merita gloriosa fructibus tribuisti nostrae devotionis accrescere, praesta familiae tuae supplicanti, eius, qui tibi placuit, continuata apud te suffragia non deesse. Per.*³¹.

²⁷ Por. wyżej, przypis 15.

²⁸ Por. W. Schenk, *Zagadnienie zależności kultu św. Stanisława bpa od kultu św. Tomasza Kantaurijskiego w świetle śląskich rękopisów liturgicznych*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 4 (1957), z. 1, s. 73—85.

²⁹ Dokumentację źródłową podaje W. Schenk, *Kult liturgiczny św. Stanisława*, s. 56—66.

³⁰ Najstarszy tekst mszalny.

— *Deus, cuius dicioni cuncta subiciuntur*³².

Lectio:

- *Justus si morte praeoccupatus fuerit — et respectus in electors illius* (Mdr 4, 7—15)^{33a}.
- *Beatus vir, qui inventus est sine macula — ideo stabilita sunt bona illius in Domino* (Syr 31, 8—11)^{33b}.
- *Ecce sacerdos magnus — dedit sanctitatis amictum* (Syr 50, 1—12).
- *Ecce sacerdos magnus — in odorem suavitatis* (Syr 44, 16—27; 45, 3—20)³⁴.
- *Beatus vir, qui in sapientia morabitur — Dominus Deus noster* (Syr 14, 22—27)³⁵.

Alleluia³⁶:

- *Alla. Laetabitur iustus in Domino et sperabit in eo, et laudabuntur omnes recti corde* (Ps 63/64, 11).
- *Alla. Surrexit pastor bonus, qui posuit animam suam pro ovibus suis, et pro grege suo mori dignatus est* (J 10, 11).
- *Alla. Surrexit pastor bonus — dignatus est* (jw.).
- *Alla. Laetabitur iustus — recti corde* (Ps 63/64, 11).
- *Alla. O Stanislae martyr, pro salute totius mundi Christum deprecare. Alla. Surrexit pastor bonus* (J 10, 11).
- *Alla. Stanislae, martyr Christi sanctissime, sedule pro salute totius mundi Christum deprecare. Alla. Surrexit...* (jw.).
- *Alla. Ego sum pastor bonus, qui posuit — mori dignatus est. Alla. O sancte Stanislae / martyr Dei praeclare / virtutum flos, fons, artifex / o Cracoviae pontifex / et splendor veri luminis / nos solve a nexu criminis*³⁷.
- *Alla. O sydus Poloniae / martyr gloriose Stanislae / opere, fide generose / tua gens wandalica / te deposcit vere / ut cum Dei filio / sui miserere*³⁸.
- *Alla. Laeta mente Stanislae recolamus festa, ut per eius preces mundemur a sorde*³⁹.
- *Alla. Protego pastor militans, sacris effulgens dotibus, alto poli progrediens Stanislaus iugis fruitur poculis*^{40a}.
- *Alla. O praeclarum sydus Poloniae / Stanislae pastor egregie / qui animam pro ovibus tradens / saepitiam Boleslai vincens per iustitiam / clara voce victor*

³¹ Od pierwszej połowy XIV w. czasem do wyboru; starą orację *Populum tuum* przeznaczono na święto translacji.

³² Mszał kanoników regularnych z Kraśnika z ok. 1400 r. (Biblioteka Seminarium Duchownego w Lublinie, bez sygn.).

^{33a—b} Lekcje te należą do średniowiecznego komunału jednego męczennika.

³⁴ Te lekcje z komunału wyznawcy-biskupa najczęściej stosowano w kodeksach śląskich.

³⁵ Z ówczesnego komunału męczennika-biskupa; występuje u dominikanów i augustianów.

³⁶ Śpiew międzylekcyjny Alleluja (por. *Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie*, t. 1, Paris 1924, s. 1226—1229) odznaczał się w średnich wiekach dużą różnorodnością: cystersi, norbertanie i dominikanie mieli w swoich księgach tzw. podwójne Alleluia wielkanocne (*Laetabitur*), natomiast kościoły diecezjalne — Alleluia z jednym tylko wierszem z Pisma św. (*Surrexit*); u augustianów zagańskich i w innych diecezjach polskich wiersz ten opiewa św. Stanisława.

³⁷ BJ 1463 (z katedry krakowskiej).

³⁸ Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu: rkps 184; Oss. rkps 44 III; Biblioteka Seminarium Duchownego w Lublinie: mszał z Kraśnika; Missale Cracoviense, impressum 1484.

³⁹ Tamże, na dzień 27 IX; Missale Cracoviense, impressum 1532.

^{40a—b} Tamże.

*potens gloriose / nos, o Pater benigne / mortis nunc et in hora / Christio com-
menda sine mora*^{40b}.

Sequentiae:

- *Spe mercedis*⁴¹
- *Jesu Christe, rex superne*⁴²
- *Laeta mundus, qui iocundus*⁴³
- *Sancte Dei pontifex*⁴⁴
- *Psallat poli hierarchia*⁴⁵
- *Psallat chorus in hac die*⁴⁶
- *Omnis odas nunc melodas*⁴⁷
- *Laudes Dei Cracovia*⁴⁸
- *Regi qui regit omnia*⁴⁹
- *Decantemus singulis*
- *Polonia Jesu Christo*
- *Laetabundus plaudat mundus*⁵⁰
- *Sit iocundus totus mundus*⁵¹
- *Laetabundus psallat mundus*⁵²
- *Corona sanctitatis*⁵³

Evangelium⁵⁴:

- *Nisi granum frumenti* (J 12, 24—26)
- *Ego sum vitis vera, vos palmites* (J 15, 5—11)
- *Ego sum pastor bonus* (J 10, 11—16)

Offertorium⁵⁵:

⁴¹ Z komunału jednego męczennika.

⁴² Najbardziej rozpowszechniona sekwencja o św. Stanisławie (druk: *Cantica*, nr 5); na Śląsku pierwszy raz w mszale kolegiaty nyskiej z lat 1340/50 (BUWr I F 358).

⁴³ W diecezji krakowskiej, w klasztorze St. Florian w Austrii, u norbertanów wrocławskich i kanoników regularnych w Kraśniku (druk: *Cantica*, nr 4).

⁴⁴ W diecezji krakowskiej, gnieźnieńskiej, poznańskiej oraz w mszale krzyżackim z r. 1499 (druk: *Cantica*, nr 13).

⁴⁵ W diecezji krakowskiej oraz w *Missale Olomucense*, impressum 1505 (druk: *Cantica*, nr 39).

⁴⁶ W diecezji krakowskiej, ale najstarszy zapis w mszale gnieźnieńskim z początku XV w. (druk: *Cantica*, nr 41).

⁴⁷ Tradycja krakowska od początku XV w. (druk: *Cantica*, nr 42).

⁴⁸ Tradycja krakowska w XVI w. (druk: *Cantica*, nr 10).

⁴⁹ Sekwencja ta i dwie następne figurują w *Graduale* z r. 1526 (Tarnów). Zasięg ich używania jest niepewny.

⁵⁰ W rękopisach czterech miast śląskich blisko granicy czeskiej: Paczkowa, Otmuchowa, Nysy i Raciborza. Rękopisy te pochodzą z przelomu XIV i XV w. Dreves (*Analecta hymnica* 55, s. 341) uważa tę sekwencję za czeską przeróbkę krakowskiej prozy *Laudes Dei Cracovia*; może być jednak odwrotnie, gdyż krakowska sekwencja występuje dopiero od XVI w. (druk: *Cantica*, nr 11).

⁵¹ Tylko w mszale olomunieckim z XV w. (druk: *Cantica*, nr 78).

⁵² Pochodzi z Olomuńca, na Śląsku tylko w BUWr I Q 466; wspólna dla św. Stanisława i św. Wacława (druk: *Cantica*, nr 12).

⁵³ W Krakowie ku czci św. Wacława, w Gnieźnie — św. Wojciecha i Stanisława, u augustianów śląskich — św. Stanisława. Według Kowalewiczki pochodzi z Węgier (druk: *Cantica*, nr 33).

⁵⁴ Wybór ewangelii wykazuje dużą zależność od formularza ku czci św. Wojciecha; cytowane teksty należały pierwotnie do św. Wojciecha, a po pewnym czasie do św. Stanisława.

⁵⁵ Oba wzięto z komunału męczenników. W doborze zauważa się zależność od formularza św. Wojciecha.

— *Confitebuntur caeli mirabilia tua, Domine, et veritatem tuam in ecclesia sanctorum, alla, alla* (Ps 88/89, 6)

— *Repleti sumus mane misericordia tua, exultavimus et delectati sumus, alla* (Ps 89/90, 14)

Super oblata:

— *Oblatis, Domine, placare muneribus, quae maiestati tuae sua interventione reddat accepta martyr tuus et pontifex Stanislaus. Per.*⁵⁶

— *Oblatis, Domine, placare muneribus, et intercedentibus meritis beati Stanisłai, gloriosi martyris tui atque pontificis, adhibito circa nos piaae correctionis remedio, praesentibus hostiis a nobis hostes, quibus impugnamur, repelle. Per.*⁵⁷

— *Immaculatam hostiam tibi, Domine, reverenter offerimus, cuius desiderium ecclesiasticum beati Stanisłai martyris tui atque pontificis orationibus sentiamus. Per.*⁵⁸

Communio⁵⁹:

— *Laetabitur iustus in Domino et sperabit in eo, et laudabuntur omnes recti corde* (Ps 63/64, 11) — z komunału o jednym męczenniku.

— *Ego sum vitis vera et vos palmites; qui manet in me et ego in eo, hic fert fructum multum* (J 15, 15) — z komunału o apostołach.

— *Ego sum pastor bonus, alla, et cognosco oves meas et cognoscunt me meae, alla* (J 10, 14) — z III niedzieli po Wielkanocy.

Postcommunio⁶⁰:

— *Fideles tuos, Domine, tui perceptio sacramenti mundet et muniat, et interventu precum beati Stanisłai gloriosi martyris tui atque pontificis piis increpationibus correctos tibi faciat complacere. Per.*

— *Protegant nos, quaesumus Domine, interveniente beato Stanisłao martyre tuo et pontifice reparationis humanae sacrosancta commercia et sumpta pro illius gloria corporis et pretiosi sanguinis sacramenta. Qui vivis.*

— *Sancti Stanisłai martyris tui atque pontificis frustratim concisi, sed in virtute mirabili solidati, quaesumus Domine, per haec sancta mysteria muniamur praesidio, quem aquilarum et luminarum caelestium decorasti obsequio* (por. MPH 4, s. 384).

— *Victimam summi Dei.*

⁵⁶ Jest to prawdopodobnie najstarsza forma tej modlitwy, przekazanej nam w mszałach cysterskich z w. XIII (jako dopis) i XIV, na ogół jednak rzadko używanej. Tekst jest przeróbką z komunału męczenników.

⁵⁷ Od pocz. XIV w. chyba w całej Polsce; w Missale Olomucense, impressum 1499, w nieco innej formie.

⁵⁸ U augustianów śląskich, w Missale Cracoviense impressum 1484 (odmiana tekstu), Missale Plocense impressum 1520.

⁵⁹ Tekst śpiewu komunijnego powtarza często główną myśl ewangelii mszalnej według starej zasady: najpierw *communio Verbi Divini*, potem *communio sacramentalis*. W formularzu o św. Stanisławie przejawia się wpływ formularza o św. Wojciechu (por. ewangelię i offertorium).

⁶⁰ Najbardziej rozpowszechniony tekst pierwszy przetrwał najdłużej na Śląsku: Missale Romanum Wratislaviense, impressum 1738. Tekst drugi występuje rzadko, przeważnie u cystersów. Formuła trzecia u augustianów śląskich i w Missale Cracoviense, impressum 1484. Tekst ostatni w mszale z Kraśnika i w Missale Posnaniense, impressum 1524.

Teksty mszalne na święto Translacji (27 września)

Introitus: *In virtute tua* (Ps 20/21, 2, 5) — z komunálu jednego męczennika.
Oratio⁶¹:

— *Populum tuum* (jak 8 maja).

— *Deus, qui corpori (vel funeri) beati Stanislai martyris atque pontificis aquilarum custodiam ac caelestes radios deputasti, praesta quaesumus, ut sicut ipse frustratim concisus reintegrari meruit, ita nos unum corpus effecti radiemur virtutibus et caelesti custodia protegatur. Per.*

— *Deus, qui corpori — praesta quaesumus, ut sicut ipse pro ecclesia tua frustratim concisus gladiis impiorum reintegrari promeruit, ita, nos precibus eius unum corpus effecti in Christo, irradiemur virtutibus et caelesti custodia semper protegatur. Per.*

Lectio⁶²:

— *Beatus vir, qui inventus est — bona illius in Domino* (Syr 31, 8—11) — z kom. jednego męczennika.

— *Beatus vir, qui in sapientia morabitur — Et nomine aeterno hereditabit illum Dominus Deus noster* (Syr 14, 22—15, 6) — z kom. męczennika biskupa.

— *Ecce sacerdos magnus, qui in vita sua suffulsit — dedit sanctitatis amictum* (Syr 50, 1—12) — z kom. wyznawcy biskupa.

— *Omnis pontifex — secundum ordinem Melchisedech* (Hbr 5, 1—6) — z kom. wyznawcy biskupa.

Graduale, Alleluia⁶³:

— *Posuisti Domine — de lapide pretioso. Vs. Desiderium animae eius — non fraudasti eum. Alla. Laetabitur iustus — omnes recti corde*⁶⁴.

— *Posuisti Domine — Vs. Desiderium animae — Alla. Surrexit pastor bonus, qui animam* (jak 8 maja)⁶⁵.

— *Beatus vir, qui timet Dominum — cupit nimis. Vs. Potens in terra — benedicetur. Alla. Surrexit pastor bonus*⁶⁶.

— *Domine, praevenisti eum — de lapide pretioso. Vs. Vitam petiit a te — in saeculum saeculi. Alla. Surrexit postor.*

— *Posuisti — Vs. Desiderium animae — Alla. Stanislai martyr Christi* (jak 8 maja)⁶⁷.

Sequentia: *Jesu Christe, rex superne*⁶⁸.

⁶¹ Modlitwę pierwszą odmawiano pierwotnie 8 maja i 27 września, od połowy XIV w. — tylko 27 września. W w. XV wyparła ją modlitwa druga, w katedrze nyskiej nieco rozszerzona (trzecia). Drukowane mszały wróciły do najstarszej modlitwy *Populum tuum*.

⁶² Lekcję pierwszą spotykamy u cystersów, druga występuje rzadko, trzecią i czwartą podawano do wyboru, a lekcja ostatnia od drugiej połowy w. XV stała się jedyną.

⁶³ Teksty graduálu odzwierciedlają średniowieczną dowolność wyboru z komunálu jednego męczennika.

⁶⁴ Przeważnie w mszałach kościoła Marii Magdaleny we Wrocławiu.

⁶⁵ W śląskich rękopisach najczęściej występujący tekst graduálu.

⁶⁶ W śląskich kodeksach często, m. i. u cystersów i dominikanów.

⁶⁷ Odrebną tradycją augustianów zagańskich.

⁶⁸ Na Śląsku, od pierwszej połowy XIV w., rzadko stosowano *Spe mercedis, Corona sanctitatis* (augustianie), *Laetabundus plaudat mundus*. W innych diecezjach: *Psallat poli, Omnes odas, Sancte Dei, Psallat chorus*.

Evangeliam⁶⁹:

- *Ego sum pastor bonus*
- *Nisi granum frumenti*
- *Si quis vult venire post me*

Offertorium⁷⁰:

- *Gloria et honore* (Ps 8, 6—7)
- *Posuisti Domine.*

Super oblata i Postcommunio — jak 8 maja.

Communio⁷¹:

- *Ego sum Pastor Bonus* (z III niedzieli po Wielkanocy)
- *Qui vult venire post me* (z kom. jednego męczennika)
- *Posuisti Domine* (jw.)
- *Magna est gloria eius* (jw.)
- *Laetabitur iustus* (jw.)
- *Ego sum vitis vera* (z kom. kilku męczenników)
- *Fidelis servus et prudens* (z kom. wyznawcy biskupa)
- *Semel iuravi* (z kom. męczennika biskupa)

3. OFICJUM BREWIARZOWE O ŚW. STANISŁAWIE

Średniowieczne brewiarze cechuje bogactwo i różnorodność tekstów. Do tego dochodzi jeszcze odmienny układ brewiarza monastycznego. Charakterystycznym zjawiskiem były wtedy tzw. oficja rymowane, w których wszystkie części, z wyjątkiem psalmów i lekcji, posiadały rytm i rym (*Historia ritmica* lub *rimata*). Wyróżnienie danego świętego przez oficjum rymowane świadczyło o popularności jego kultu, bowiem w kultach mniej rozpowszechnionych oficja pochodziły z *Commune sanctorum*.

Na przestrzeni mniej więcej stu lat po kanonizacji św. Stanisław nie posiadał jeszcze własnego oficjum brewiarzowego; brano je wtedy z ówczesnego komunału jednego męczennika i biskupa z wyjątkiem własnej oracji *Populum tuum* i ewangelii *Ego sum pastor bonus*. Własne oficjum o św. Stanisławie zjawia się w rękopisach śląskich dopiero w drugiej połowie XIV wieku. Jest to oficjum rymowane *Dies adest celebris*, występujące po raz pierwszy w brewiarzu kolegiaty głogowskiej z 1362 roku (BUWr I F 449). Odtąd pojawia się ono coraz częściej i zyska ogólne rozpowszechnienie aż do reformy trydenckiej, która usunęła oficja rymowane. Jednak pierwsze potrydenckie *Proprium Poloniae*, opracowane

⁶⁹ Najczęściej w całej Polsce czytana ewangelia to *Ego sum*, inne występują rzadko.

⁷⁰ Tekst pierwszy zasadniczo w całej Polsce, tekst drugi jest rzadki.

⁷¹ Tekst pierwszy ogólnie stosowany, następnie rzadziej.

przez Ks. Stanisława Sokołowskiego i wydane w Krakowie w r. 1596, zachowało kilka tekstów starego oficjum rymowanego⁷². Zagadnieniem autorstwa tego oficjum i jego analizą zajmuje się Henryk Kowalewicz, natomiast melodiami hymnów Jerzy Morawski.

4. ŚW. STANISŁAW W WEZWANIACH LITURGICZNYCH

Litania do Wszystkich Świętych

Imię Biskupa krakowskiego występuje poza kalendarzami, formularzami mszalnymi oraz oficjum brewiarzowym najczęściej w litanii do Wszystkich Świętych — w polskich źródłach zwykle w sąsiedztwie św. św. Wojciecha, Wacława i Floriana. Najstarszy kodeks śląski zawierający wezwanie litanijne do św. Stanisława, to agenda (rytuał) klasztoru norbertanów wrocławskich z lat 1320—1330 (BUWr I Q 205). Również inne kodeksy XIV i XV w. i drukowana agenda wrocławska z r. 1499 wymieniają św. Stanisława⁷³. Ilekroć więc litania do Wszystkich Świętych bywała odmawiana w ciągu roku liturgicznego, tylekroć przypominała Patrona polskiego: cystersi urządzali co piątek po prymie procesję z litaniami; franciszkanie, inne zakony i następnie również duchowni diecezjalni dołączali litanie w piątki wielkopostne do swoich modlitw kanonicznych. Poza tym odmawiano ją w Środę popielcową, w Wielką Sobotę, w wigilię Zesłania Ducha Świętego, w czasie procesji polnych na św. Marka (25 IV) i w Dni krzyżowe oraz z okazji synodu diecezjalnego, konsekracji nowego biskupa, udzielania subdiakonatu, diakonatu i prezbiteratu, przy konsekracji kościołów i przy zaopatrzeniu ciężko chorego.

Wezwania kościołów

Według K. Dobrowolskiego „cała Polska etnograficzna pokrywa się gęstą siecią wezwań krakowskiego biskupa”⁷⁴. Długosz pisze, że od uroczystości pokanonizacyjnej w r. 1254 „w całym polskim Kościele i w poszczególnych diecezjach, w wielu większych i mniejszych miastach, zamkach, wsiach i osadach zbudowano i zaopatrzone wiele kościołów parafialnych, zakonnych i kolegiackich, ołtarzy i prebend ku czci i pod wezwaniem św. Stanisława, a i w naszym czasie są wznoszone”⁷⁵. Dla ilustracji słów J. Długosza kilka przykładów: w Wielkopolsce 10 kościołów z XIII—XIV w. nosi wezwanie św. Stanisława⁷⁶, na Śląsku 7

⁷² Por. W. Schenk, *Kult liturgiczny św. Stanisława*, s. 73—105.

⁷³ Zestawienie źródeł zob.: W. Schenk, jw., s. 108—109.

⁷⁴ K. Dobrowolski, *Kult św. Stanisława w St. Florian*, s. 118; S. Bełch, jw., s. 25—28.

⁷⁵ J. Długosz, *Vita*, s. 149.

⁷⁶ A. Dubowski, *Zabytkowe kościoły Wielkopolski*, Poznań 1956, s. 293—296. Dla porównania: tylko 3 kościoły pod wezw. św. Wojciecha.

takich kościołów pochodzi z XIII w., 9 (i jedno współpatrocygium) — z XIV w., 6 — z XV w.⁷⁷; nowa diecezja w Wilnie (1387) otrzymała katedrę pod wezwaniem św. Stanisława⁷⁸.

Najstarsze polskie klasztory dominikanów i franciszkanów fundowano pod wezwaniem św. Stanisława, np.: dominikańskie w Lublinie (ok. 1260), Raciborzu (przed 1258, współpatron), Sieradzu (1260), w Warce (1255/1285)⁷⁹ oraz franciszkańskie w Głogowie (koniec XIII w.)⁸⁰ i Kaliszu (przed 1266)⁸¹. Gdy franciszkanie pod koniec XVI w. objęli cerkiew św. Pantalejmona w Haliczu, zmienili jej wezwanie na św. Stanisława⁸².

Ołtarze

Ołtarze ku czci św. Stanisława znajdowały się zapewne we wszystkich kościołach pod jego wezwaniem. Tam gdzie św. Stanisław był głównym Patronem kościoła, poświęcono mu główny ołtarz, gdzie był natomiast jednym z wielu patronów, umieszczano jego obraz lub figurę wraz z obrazami innych patronów na głównym ołtarzu albo wznoszono mu osobny ołtarz boczny. Taki ołtarz boczny mógł jednak również znajdować się w kościele, który św. Stanisława nie zaliczył do swoich patronów⁸³.

Relikwie

J. Długosz pisze, że w r. 1254 cząstki relikwii Świętego rozdano „do kościołów katedralnych, klasztornych, kolegiackich i innych główniejszych”⁸⁴. Dla znaczniejszej relikwii sprawiano cenne relikwiarze, świadczące równocześnie o zasięgu kultu od Krakowa przez Wrocław, Poznań, Kruszwicę, Chełmżę aż do Wilna, a nawet do Asyżu i Rzymu⁸⁵.

⁷⁷ W. Schenk, *Kult liturgiczny św. Stanisława*, s. 16 n, 24, 28.

⁷⁸ *Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji wileńskiej*. Edd. J. Fijałek, W. Semkiewicz, t. 1/1, Kraków 1948, s. 4 (nr 1).

⁷⁹ J. Kłoczowski, *Dominikanie polscy na Śląsku*, Lublin 1956, s. 52, 137, 293, 294, 303; tenże, *Zakon braci kaznodziejów (w:) Studia nad historią dominikanów w Polsce*, t. I, Warszawa 1975, s. 38.

⁸⁰ J. Heyne, *Dokumentirte Geschichte des Bisthums Breslau*, Bd. III, Breslau 1868, s. 1033.

⁸¹ *Miasta polskie w Tysiącleciu*, t. 2, Wrocław 1967, s. 231.

⁸² W. Molé (w:) *Słownik Starożytności Słowiańskich 2* (1964), s. 185.

⁸³ Przykłady z terenu Śląska podaje W. Schenk, *Kult liturgiczny św. Stanisława*, s. 112.

⁸⁴ J. Długosz, *Vita*, s. 149; IV i V katalog biskupów krakowskich (MPH 3 s. 360).

⁸⁵ Zestawił je S. Bełch, jw., s. 28—30; dokładne opisy i liczne ilustracje zachowanych relikwiarzy podają A. Bochnak i J. Pagaczewski, *Polskie rzemiosło artystyczne wieków średnich*, Kraków 1959, s. 306 (reg.).

Pielgrzymki

W miarę rozpowszechniania się kultu św. Stanisława powstał ożywiony ruch pątniczy do jego grobu. Wśród 28 ślubów (vota) wymienionych w *Miracula św. Stanisława* 13 razy występuje pielgrzymka⁸⁶. Dzieje tej formy kultu św. Patrona Polski są dotąd nie opracowane. Najbardziej znana jest piesza pielgrzymka królów polskich w wigilię obrzędów koronacyjnych do kościoła św. Michała na Skałce w Krakowie. Pierwszy odbył ją w roku 1434 Władysław Warneńczyk⁸⁷. Tak też było w następnych wiekach. Tylko ostatni król polski, Stanisław August, koronowany w r. 1764 w Warszawie, czynił zadość tradycyjnej pielgrzymce królewskiej na Skałkę, udając się do kościoła św. Krzyża w Warszawie, gdzie przed głównym ołtarzem ustawiono obraz św. Stanisława Biskupa i siedzenie dla spowiednika przyjmującego potem spowiedź klęczącego przed nim króla-elekta; koronacja nastąpiła następnego dnia (25 XI 1764) w kolegiacie św. Jana, dziś zwanej katedrą warszawską⁸⁸.

* *
*

W kontekście tego, co powiedzieliśmy wyżej na temat różnych form kultu św. Stanisława w Polsce, słuszne wydaje się być spostrzeżenie Jana Długosza, zamieszczone w zakończeniu *Żywota naszego Patrona* (Vita, s. 149):

— in universo Poloniae regno et provinciis illo subiectis maximum et celeberrimum est Stanisłai nomen maximusque illi honos et cultus ab universis defertur.

DIE LITURGISCHE VEREHRUNG DES HL. BISCHOF'S STANISLAUS IN POLEN

Zusammenfassung

Der Stanislauskult entstand in Krakau, wo der hl. Bischof wirkte und starb (1079), wo seine Reliquien verehrt wurden, Wallfahrer beteten, Wunder aufzeichnet und Viten verfasst wurden, die Kanonisation (8. 9. 1253) vorbereitet und

⁸⁶ Por. MPH IV s. 212—318, 400—434; H. Witkowska OSU, *Zagadnienie mentalności religijnej w świetle „Miracula” z XIII/XIV wieku* [w:] *Kościół w Polsce*, t. 1, Kraków 1968, s. 618.

⁸⁷ *Ordo coronandi regis Poloniae* (wyd. S. Kutrzeba), „Archiwum Komisji Historycznej” 11 (1909—1913), s. 133—216 (o pielgrzymce króla — s. 162); por. A. Gieysztor, *Spektakl i liturgia — polska koronacja królewska* [w:] *Kultura elitarna a kultura masowa w Polsce późnego średniowiecza*, Wrocław 1978, s. 9—23.

⁸⁸ *Ordo coronandi*, jw., s. 194; J. Kitowicz, *Pamiętniki czyli Historia polska*, Warszawa 1971, s. 150.

darnach (1254) gefeiert wurde. Von Krakau aus verbreitete sich die Stanislausverehrung in allen Teilfürstentümern Polens, in den Nachbarländern Böhmen und Ungarn, im österreichischen St. Florian und erscheint im 13. Jh. vorübergehend in Trient sowie in der Petersbasilika und der päpstlichen Kapelle in Rom.

1. Die ältesten krakauer Quellen (13. Jh.) geben den 11. April 1079 als Todestag des Bischofs an, die Kanonisationsbulle dagegen setzte den 8. Mai als Festtag fest. Der Grund hierfür ist bisher umstritten. In der Liturgie wurde sein Fest von Anfang an im Mai gefeiert, war gebotener Feiertag (ausser in der Diözese Kamin), und zählte in der krakauer und schlesischen Diözese zu den höchsten Festen (in Schlesien: *festum triplex*, bis 1662). Der römische Kalender nahm das Fest 1594 an (aber 7. Mai) und verlegte es 1969 auf den 11. April. Das polnische Proprium von 1974 blieb aber beim traditionellen Datum des 8. Mai. Seit 1256 beging man auch das Translationsfest des Heiligen am 27. September, zunächst nur im Dom zu Krakau, seit Bischof Nanker (1320) in der ganzen Diözese und darnach im Laufe des 14. Jh. in allen Diözesen Polens, in manchen vorübergehend als gebotenen Feiertag. Die reiche Liturgie des breslauer Doms am 8. Mai und — etwas bescheidener — am 27. September beschreibt die erhaltene Handschrift *Modus agendi in ecclesia Wratislaviensi*, ein Handbuch für die Domsakristanen (Domkapitelbibliothek, IIIa 13a).

2. Die Messtexte zu Ehren des hl. Stanislaus spiegeln das mittelalterliche freie liturgische Schaffen wider. Zu den ältesten Texten gehört die *Oratio* „Populum tuum“; von 15 bisher bekannt gewordenen Sequenzen war „Jesu Christe, rex superne“ (Anal. hymn. 9, 249) die verbreiteteste.

3. Die Texte des Offizium entnahm man anfangs dem *Commune Sanctorum*. Nach 1350 verbreitete sich ein Reimoffizium „Dies adest celebris“, älteste Quelle hierfür ist ein Brevier der glogauer Kollegiatskirche aus dem Jahre 1362 (Univ. bibl. Wrocław I F 449). Über seinen Ursprung, besonders des Hymnus „Gaude mater, Polonia“, hat schon Henryk Kowalewicz berichtet (vgl. oben, S. 221 nn.).

4. In der Allerheiligenlitanei erscheint die Anrufung des hl. Stanislaus seit dem 14. Jh. zusammen mit Wojciech — Adalbertus, sowie Wenceslaus und Florian (der Patronen des krakauer Doms). Ältestes Zeugnis für Schlesien in einer Prämonstratenseragende von 1320/30 (Univ. bibl. Wrocław I Q 205). Kirchen und Altäre wurden dem hl. Bischof in grosser Zahl geweiht, seine Reliquien wurden in vielen Kirchen verehrt und gelangten bis Assisi und Rom. Sein Grab in Krakau war Ziel frommer Pilger, die Wallfahrt der polnischen Könige zur „Kirche am Felsen“ (Skałka), wo der Bischof den Tod erlitt, gehörte seit 1434 zum Zeremoniell der Krönungsfeier.